

Magyar kultúra a világban. Egyiptomi–magyar kulturális kapcsolatok 1945–1964

Fügedi Nóra
Szegedi Tudományegyetem

Magyarország érdeklődése a 19. század második felében fordult az arab országok, különösen Egyiptom felé. A levéltári források arról tanúskodnak, hogy a második világháború utáni években, főként 1950-től beszélhetünk rendszeres és intenzív kapcsolatokról a két ország között. Ebben az időszakban Egyiptomban élénk kulturális aktivitás volt megfigyelhető, mely kisebb részt helyi kezdeményezésekből fakadt, többségében viszont a külföldi országok kulturális aktivitását jelentette.¹

Az Egyiptomban zajló kulturális életről a Kairóban tartózkodó magyar nagykövet rendszeres jelentéseket küldött a Külügyminisztériumnak. A kulturális jelentések beszámoltak arról, hogy milyen nemzetek képviseltetik magukat az egyiptomi kulturális életben a filmművészet, a zene, az irodalom, a képzőművészet, illetőleg a tudomány területén. Ezen felül pedig a beszámolók kitértek a más országok által létesített kulturális központok Kairóban folytatott tevékenységére. 1961-ben például csehszlovák kulturális központ létesült a városban, mellette pedig szélesvásznú filmszínház épült. A jelentések rendkívüli fontossággal bírtak Magyarország számára, hiszen beszámoltak más nemzetek kulturális programjainak fogadtatásáról és sikeréről is, így lehetővé vált az egyiptomi fogadóközönség igényeinek felmérése. Ehhez az is hozzájárult, hogy a jelentések tartalmazták a más nemzetekkel megkötött egyiptomi kulturális egyezmények felépítését, illetve tájékozási pontot nyújtottak az esetlegesen Egyiptomban elkészült arab koprodukciónak is, például a filmgyártás tekintetében.

Az ebben az időszakban íródott beszámolók rendkívül sokat foglalkoztak az egyiptomi filmkultúrával, melyek alapján részletes képet alkothatunk az ország filmgyártásának fejlődéséről és a filmipar más művészeti ágakhoz fűződő viszonyáról. Az 1960-as kulturális jelentés tanúsága szerint például az egyiptomi színházi élet nem gyakorolt semmilyen hatást a társadalom életének alakítására. „Ez mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy a bemutatott szindarabok kulturális színvonala alacsony és tárgyválasztásban sem igazodik a nép reális életéhez és problémáihoz. A másik probléma, hogy a színház, mint nyugatról importált művészet, nem tudott meggyökerezni, és képtelen volt felvenni a versenyt a filmmel. A lakosság többsége egy igen vékony réteg kivételével egyáltalán nem ismeri a színművészetet, így természetesen anyagilag sem támogatja.”²

¹ Magyar Országos Levéltár, Külügyminisztériumi Iratok (MOL, Küm), XIX-J-1-k, Egyiptom 1945–1964, 14. doboz 18/b 14/002294/1 1956 (Főbb kulturális események)

² Uo. 15. doboz 18/d 3/004808/1960 (Színházi élet Egyiptomban)

A második világháború után az egyiptomi filmgyártás jelentős fejlődésnek indult és az 1960-as évekre a moziba járás a szélesebb néprétegek számára az egyetlen szórakozási lehetőséggé vált. Bár Egyiptom szinte monopolhelyzetet vívott ki magának az arab országok között, az arab filmek az egyiptomiak körében általában nem arattak sikert.³ Elsősorban Libanon, Jordánia, Jemen, Líbia és Szudán voltak az egyiptomi filmek fő vásárlói. Az egyiptomi filmszínházak jövedelmét elsősorban az határozta meg, hogy milyen mértékben mutatnak be nyugati, főként amerikai filmeket.⁴ 1956 folyamán az arab sajtó egyre gyakrabban nyilatkozott elítélően az arab filmekről, és azzal a kritikával illette őket, hogy nem többek amerikai utánzatoknál.

A kritikákon kívül az egyiptomi kulturális élet haladó szellemű elemei szintén sokat foglalkoztak az irodalmi, művészi élet kérdéseivel és főként az egyiptomi filmekkel. Egy marxista gondolkodású kiadóvállalat (La maison de la pensée) célja például az volt, hogy az egyiptomi nép fejlődését szolgáló arab vagy arabra fordított könyveket elérhető áron kínáljon a közönség számára. A kiadóvállalat kötelességének tartotta továbbá a közönség filmizlésének nevelését is, és ezt egy filmművészetet érintő kérdésekkel foglalkozó sorozat kiadásával kívánta segíteni. A sorozat első könyve a magyar filmgyártásról szóló, Sadoul által írt könyv volt, emellett helyet kaptak benne Balázs Béla filmkérdésekről szóló művei is.⁵

Maga Nasszer elnök is nehezményezte és ellenezte az amerikai filmek nagymértékű térhódítását az Egyesült Arab Köztársaság (EAK) területén és kifejezetten károsnak, az ifjúság számára veszélyesnek tartotta azokat. Az amerikai befolyást jól illusztrálja, hogy 1958-ban a bemutatott filmek 90–95%-a amerikai volt. Az elnök szerint az egyiptomi ifjúság egyes rétegeiben máris aggasztó jelenségek mutatkoztak erkölcsi életük és életszemléletük terén. Ugyanakkor Nasszer kedvezően nyilatkozott a szocialista országok filmművészetéről. Bár elsősorban a Szovjetuniót emelte ki, nagyon elismerő véleménnyel volt Magyarországi filmgyártásáról is.⁶

Az egyiptomi közönség igényeit és a filmiparban jelentkező tendenciákat számos, hosszas részletekbe menő beszámoló taglalja. Talán pontosan hazánk és Egyiptom filmgyártási módszereiből adódó különbségek eredményezték, hogy az egyiptomi kulturális életre legnagyobb hatással, a magyar kulturális termékek közül, elsősorban a filmek voltak.

Az amerikai befolyás ellenére a filmvetítésekről szóló dokumentációk bizonyítják, hogy jól megválasztott alkotásokkal jelentős sikereket lehetett elérni az egyiptomi közönség soraiban. A magyar képviselet rendszeres vetítésekkel és meghívók szétküldésével népszerűsítette a magyar filmeket. 1955 után megegyezés született, hogy a MOKÉP évente megrendezi a magyar filmek fesztiválját. A cél az volt, hogy a fesztiválok nemzetközi jellegűvé váljanak, így Egyiptom, a közel-keleti térség és a mediterrán országok szakemberei számára lehetőséget teremtsenek a magyar filmek megtekintésére.⁷ A legfontosabb szempont az volt, hogy a magyar filmipar legkiválóbb, illetőleg aktuális termékei kerüljenek bemutatásra és a magyar filmművészet az egész arab nyelvterületen ismertté váljon. A kezdeti nehézségek után egyre keresettebbek lettek a magyar filmek, így 1955-ben már számos szervezet

³ Uo. 16. doboz 18/f 7/00441 1963 (Az egyiptomi filmgyártás fejlődése)

⁴ Uo. 1/003861 1960 (Az egyiptomi filmpiac)

⁵ Uo. 18/f 2/002291, 1, 2 1956 (Filmművészeti törekvések Egyiptomban)

⁶ Uo. 4/005965 1958 (Nasszer elnök az amerikai filmek romboló hatásáról)

⁷ Uo. 11/00387/13 1955

kérték filmjeink vetítését. Bár a magyar filmek eladása és forgalmazása hosszú évekig akadályokba ütközött, nem csak az egyiptomi, hanem a damaszkuszi filmfesztiválon is szerepeltek. Az 1955-ös fesztiválon például bemutatásra került a *Gázolás*, a *Liliomfi*, a *Kati és a vadmacska*, illetve a *Cigánytánc* című film.⁸

Az egyiptomi magyar követség számos alkalommal rendezett speciális körök részére filmvetítést. A programsorozat keretében mutatták be a *Talpalatnyi föld* című filmet orvosok és filmszakemberek részvételével. A meghívottak az 1954-es orvosi évkönyvben szereplő szülészek és nőgyógyászok, valamint a követség tagjai által személyesen ismert orvosok voltak. A meghívókhoz arab és francia nyelven Dr. Alfréd Dermdoffer Semmelweisről szóló cikkét mellékeltek. A vetítést a legújabb gyakorlat szerint a követség tetőteraszán tartották meg, mintegy 130 résztvevő előtt. Mivel a filmnek sem arab, sem francia feliratozása nem volt, a követségi fordító a vetítógéphez kapcsolt mikrofonon keresztül tolmácsolta a fontosnak ítélt részeket. Elő-filmként a *Szemünk fénye a gyermek* című filmet adták. A vetítés sikere elsősorban abban állt, hogy a követség olyan réteggel ismertette meg a magyar filmeket, mely felé addig semmilyen aktivitása nem volt.⁹ A későbbiekben a Tájékoztatási Osztály havi beszámolóiból kiderül, hogy egyre több magyar film került bemutatásra és a filmvetítések egyre nagyobb érdeklődésre tartottak számot. A sikerre való tekintettel növelni kellett a kiadott bulletinek számát is.

A politikai megfontolások azonban a filmvetítés terén sokszor közrejátszottak. A *Dankó Pista* című film forgalmazását még olyan formában sem támogatta a Tájékoztatási Főosztály, hogy a készítők nevét, a gyártási évet tartalmazó bevezető részt levágták volna a filmből. A döntést azzal indokolták, hogy a film a Horthy-fasizmus alatt készült, így értelemszerűen nem a megfelelő értékeket közvetíti.¹⁰

Azonban politikai nézeteltérések enyhítésére sok esetben kiválóan alkalmas volt a kultúra mint közvetítő elem. 1954 novemberében a magyar nagykövetség filmbemutatóra hívta az egyes diplomáciai képviselők vezetőit és az egyiptomi külügyminisztérium néhány dolgozóját, ahol a követségen rendelkezésére álló valamennyi rövid színes film levetítésre került. A vetítésen a baráti követségek minden vezetője részt vett, de az esemény szempontjából fontosabb arab országok részéről nem volt jelen egyik nagykövet sem. A vetítés legfőbb célja ugyanis az volt, hogy a követség vendégül lássa az egyiptomi külügyminisztérium munkatársait és bebizonyítsa, hogy meggyőződéseik a magyar filmeket illetően hamisak. A 14 arab meghívott közül mindössze ketten jelentek meg; Mussawar a protokollosztályról és Shebl a sajtóosztály helyettes vezetője. A vetítés utáni beszélgetések során kiderült, hogy a résztvevők pozitívan csalódtak, mivel kimondott kommunista agitációt vártak a filmekről és e helyett olyan alkotásokat láttak, melyek Egyiptom méltó irigységét kiválthatják, tartalmuknál és kivitelezésüknél fogva. Ebből világosan levonható következtetés volt, hogy új filmek bemutatásával komoly eredményeket tudunk elérni hazánk propagálása terén.¹¹

Egyiptomban elterjedt volt a keskenyfilmes vetítógépek használata például klubokban, egyesületekben és magánhasználatban is. Ennek hatására kifejlődött egy üzleti ág, mely keskenyfilm-kópiák kölcsönzésével foglalkozott. A kölcsönzés mindenki számára lehetővé

⁸ Uo. 1/025/12/9-6 1956 (Magyar filmekre vonatkozó információ)

⁹ Uo. 14. doboz 18/b 4/07186/2 1954 (Filmrendezvények speciális körök részére)

¹⁰ Uo. 16. doboz 18/f 1/05573 1952 (A Dankó Pista című film ügye)

¹¹ Uo. 14. doboz 18/b 4/07186/5 1954 (Filmbemutató diplomáciai testületnek és a Kümnek)

tette, hogy egy-egy napra, vagy akár hosszabb időre is, aránylag csekély bérlési díj ellenében a legkülönbözőbb játékfilmeket megszerezhesse. Az üzletszerűen kölcsönzéssel foglalkozó vállalatok mellett az angol, az amerikai és a francia nagykövetség is foglalkozott filmkölcsönzéssel. Ezeknek a nagykövetségeknek a tájékoztatási osztályai és kulturális központjai az egész világot behálózták, és különleges filmesztélyokat működtettek. A magyar követség kulturális tájékoztatási érdeme volt, hogy a fenti nagykövetségek mellett egyre több egyesület és magánszemély fordult a magyar nagykövetséghez is filmkölcsönzési kérelemmel.¹² A követség jól érzékelte, hogy ezeket a lehetőségeket vétek lenne kihagyni, és a kölcsönzés kiváló alkalmat biztosít a magyar filmek szélesebb körű megismertetésére.

1954-ben bemutatásra került a *Gyöngyharmattól lombhullatásig, Az évszázadok mérkőzése, a Vadvizország, az Ecséri lakodalmas*, valamint a *Mágnás Miska*. A magyar filmek bemutatásával kapcsolatos diskurzusban megállapították, hogy a sikeres filmelőzetesek terén magasan az amerikaiak vezetnek, mivel ezek a film leghatásosabb részeit tartalmazzák és a kockákat montázsszerűen úgy kombinálják össze, hogy felkeltsék a nézők kíváncsiságát. A követség javasolta, hogy a kapitalista országokban a magyarok is alkalmazzák ezt a módszert a nagyobb érdeklődés elérése érdekében. Az is megállapításra került, hogy a filmek külföldi bemutatásakor érdemes az egyes országok szokásait és nyelvi sajátosságait figyelembe venni és ennek megfelelően fordítani a filmek címét. Széphelyi Zoltán azt is kifejtette, hogy a kizárólag teljes estét betöltő magyar műsorokhoz való ragaszkodás és az otthoni politikai szempontok filmekben való érvényre juttatása minimálisra szorítja az olyan magyar filmek gyártását, melyek egy kapitalista filmmel telített országban kellő sikert érhetnének el. Ezt pedig nem a filmek eszmei mondanivalójának vagy a technikai kivitelezés hiányosságai indokolták, hanem a kapitalista filmek által alakított ízlés.¹³

Az 1950-es években hozott egyiptomi cenzúratörvény jelentősen szigorított a filmek bemutatásának feltételein. Azonban az erős kairói cenzúra ambivalens jellegére utal például a *Liliomfi* című film kairói bemutatásának esete. Míg a *Liliomfi*-ből több jelenetet ki akartak vágatni (pl.: csók), az amerikai filmekben sokkal szemérmetlenebb képeket meghagytak.¹⁴

1962 decemberében egyezmény született a Magyar Rádió és Televízió, valamint az Egyesült Arab Televízió között a televíziós műsorok, tapasztalatok és anyagok cseréjéről. A megállapodás kiterjedt híradófilmek cseréjére a két ország társadalmi, gazdasági és kulturális életéről, kiemelkedő eseményeiről készült filmek, valamint zenei, varieté- és folklórműsorok, 16 mm-es fekete-fehér kidolgozásban, továbbá dokumentációs műsorok, ifjúsági és sportanyagok kérések alapján történő cseréjére. A megegyezés az április 4-i és július 23-i nemzeti ünnep alkalmából külön műsorok, és legalább fél évente a legsikeresebb televíziójátékok forgatókönyvének cseréjére is vonatkozott. A műsorokhoz angol vagy francia nyelvű kísérszöveget mellékeltek. A megállapodás szerint a szerződő felek saját költségükön tapasztalatcsere és szolgáltatások céljából munkatársakat, riportereket, műszaki szakembereket küldhettek a másik fél országába és a fogadó fél biztosított arról, hogy minden segítséget megad a televíziós feladataik ellátásához.¹⁵

¹² Uo. 16. doboz 18/f 2/01658/1 1954 (Keskeny filmek készítése – Filmkölcsönzéssel való tájékoztatási munka lehetőségei Egyiptomban)

¹³ Uo. 4/03449/2 1954 (Magyar filmek bemutatása Egyiptomban)

¹⁴ Uo. 11/00387/14 1955 (A *Liliomfi* kairói bemutatása)

¹⁵ Uo. 15. doboz 18/d 10/2/12/59-3/ 1962 (Rádió-televízió anyagok cseréjéről)

A filmbemutatók az évek során rendszeressé váltak. 1963 márciusában bemutatásra került a *Légy jó mindhalálig*, az *Én városom* és a *Szegény gazdagok* című film.¹⁶ A vetítéseken mindig figyelmet fordítottak arra, hogy a filmek politikailag aktualitástartalmakat közvetítsenek. Ugyanebben az évben Budapesten az Uránia moziban rendeztek egyiptomi filmnapokat. A vetített filmek *A titokzatos lakó*, a *Modern Kairó*, a *Dzsamila*, *A régi Kairó*, *A szerelem közbeszól*, *Az asszuáni gát*, *A bűn útján*, *A szuezi csatorna*, az *Asszony a benzinkútnál* valamint a *Port Said* című alkotások voltak. Bár a filmek látogatottsága 70–80%-os volt, a filmek művészi színvonaláról általában nem alakult ki pozitív vélemény. A filmek realiztikus képet villantottak fel az arab világ életéből, de túlságosan vontatottak és hosszúak voltak a Magyarországon megszokott mértékhez képest.¹⁷

Az arab filmélet kiemelkedő eseménye volt Spyros Skourasnak, a 20th Century Fox elnökének 1961. áprilisi látogatása Kairóban, aki filmszínházak építéséről és felszereléséről tárgyalt az egyiptomi illetékesekkel. A látogatás során felmerült egy közös arab–amerikai film forgatásának terve Cary Grant, Abdel-Halim Hafez és Faten Hamama főszereplésével, amerikai rendező irányításával.¹⁸

1962-ben ígéretesen haladtak a magyar–egyiptomi koprodukció munkálatai is, melynek helyszínéül Egyiptom és Magyarország mellett Olaszországot választották. Az egyiptomi forgatás előkészítésére Dr. Ranódy László Kossuth-díjas filmrendező utazott Kairóba, a későbbiekben pedig a 30 tagú filmes csoporttal olyan híres magyar filmszínészek érkeztek, mint Krencsey Marianne, Psota Irén, Kiss Manyi, Mezei Mária, Fónay Márta, Pécsi Sándor, Latabár Kálmán, Nagy István és Tóth László. A filmküldöttség egyiptomi tartózkodása kiváló alkalmat biztosított a kulturális propaganda kiszélesítésére.¹⁹ A film hosszas előkészületek után elkészült és 1963-ban került bemutatásra *Egyiptomi történet* címmel.

1960 októberében az EAK zenei életéről írt kulturális jelentés arról számolt be, hogy az EAK művészeti életében, az egyes művészeti ágakban – a színház, a filmművészet, a festészet, szobrászat stb. területén – sorra jelentkeztek azok az eredmények, amelyek az 1952-es fordulat hatásának és az azóta eltelt nyolc év munkájának voltak betudhatók. Egyedül a zenei életet jellemezte stagnálás és fejlődésképtelenség, noha a kormány kultúrpolitikája már 1956-ban megteremtette a komolyzenei élet kialakulásának lehetőségeit. Az egyiptomi néprétegek körében továbbra is a keleti zene uralkodott. Ez a zeneforma továbbra is örizte sok évvel azelőtt kialakult hagyományait a mondanivaló és a hangszerhasználat tekintetében egyaránt. Az arab folklórzene, tudományos értelemben, ebben az időben még feldolgozatlan volt.²⁰

A magyar zeneművészet kiválóságai közül elsősorban Bartók, Kodály és Liszt művei iránt volt nagy érdeklődés egyiptomi körökben. Ennek megfelelően, hasonlóan a filmvetítésekhez, a magyar képviselőt a zenei programoknak is helyszínt biztosított.

1953-ban a követségi tájékoztató osztályon zene-, illetve művészi szoba berendezését indítványozták, melyben az összes, magyar zenére és képzőművészetre vonatkozó anyagot

¹⁶ Uo. 16. doboz 18/f 8/1/12/4-3 1963 (Filmbemutatók a Tájékoztatói Osztályon)

¹⁷ Uo. 9/1/12/13-1 1963 (Feljegyzés az egyiptomi filmnapokról és az egyiptomi filmdelegáció magyarországi tartózkodásáról)

¹⁸ Uo. 14. doboz 18/b 4/002793/1 1961 (Szeptemberi–októberi kulturális események – Kulturális összefoglalók)

¹⁹ Uo. 16. doboz 18/f 6/3/12/19-2/ 1962 (Magyar–egyiptomi film-koprodukció)

²⁰ Uo. 14. doboz 18/c 9/007141 1960 (Az EAK zenei élete)

szándékoztak kiállítani. A dekorációhoz Liszt, Kodály, Bartók és három híres magyar festő, köztük Munkácsy arcképeinek 45x60-as méretű reprodukcióját kérték.²¹ Ebben az évben június 19-én tartották meg az első hanglezem-hangversenyt Bartók és Kodály egyes műveiből. A koncert nem várt méretű érdeklődésre tartott számot, többen érkeztek, mint ahány meghívó szétküldésre került. Elhangzott Bartóktól a *Párnatánc*, a *Huszárdal*, a *Román népi táncok* és a *Rapszódia* (op.1) valamint Kodálytól az *Esti dal*, a *Kállai kettős*, és a *Galántai táncok*.²²

A zenei rendezvények rendszeressé válásával számos példa volt arra, hogy egyiptomi zenészek keresték fel a Tájékoztatói Osztályt. Nafisza Zagloul zongoraművésznő és Kamal El Oleemi hegedűművész felajánlották közreműködésüket a szokásos zenei rendezvényeink keretén belül, díjtalanul. 1954 márciusában Mme Boussaina Farid El Aguizi zeneiskolai tanárnő azzal a kéréssel kereste fel a képviselőt, hogy szívesen tartana a Tájékoztatói Osztályon egy hanglezemekkel illusztrált előadást Bartókról és Kodályról, mivel régi és nagy tisztelője mindkét zeneszerzőnek. Boussaina Farid rendszeres látogatója volt a zenei rendezvényeknek, férje az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium főtisztviselője volt. Angliában végezte tanulmányait és közismert volt a neve a zenei világban. Előadása tárgyául Kodálytól a *Háry Jánost*, Bartóktól a *Román Táncot* választotta. A magyar fél a meghívásoknál elsősorban arra törekedett, hogy az előadó révén új látogatóközönséget szerezzen a Tájékoztatói Osztálynak, így főként a Boussaina Faridtól kapott lista alapján állították össze a meghívókat. A rendezvény a vártnál nagyobb sikert aratott. Mintegy 130 résztvevő jelent meg, köztük meglepően sok közéleti személyiség is, mint például Dr. Mahmud Ahmed Hefni, a Közoktatásügyi Minisztérium volt zenei inspektora, az Opera igazgatója, Khalil, Egyiptom volt csehszlovák követe, valamint Hikal volt államtitkár.²³

1954 szeptemberében az Egyiptomi Rádió már közvetített magyar vonatkozású műsor-számokat is. A *Hangos újság* (Magazin of the Air) műsor keretében rövid elbeszélést olvastak fel, és időnként sportvicceket adtak elő, melyben sűrűn említésre került, hogyan verte meg a magyar csapat az egyiptomiakat. Egy félórás műsor keretében Liszt Ferenc életrajzát olvasták fel, később pedig több darabját közvetítették. Az állandó ifjúsági műsorban magyar egyetemekkel is foglalkozott a rádió. A közvetítések felhívták a figyelmet arra, hogy az Egyiptomi Rádiónál igény mutatkozik változatos magyar műsoranyagok közvetítésére.²⁴ Az együttműködés folytatásaként 1955-ben a magyar és az egyiptomi rádió között műsorcsere-egyezmény jött létre. Az illetékes magyar szervek hozzájárultak ahhoz, hogy a Magyar Rádió hetenként egyszer negyedórás egyiptomi zenei műsoranyagot iktasson programjába. A Magyar Rádió hozzátette, hogy ezek az anyagok a magyar rádiós gyakorlatnak megfelelően nem hetenkénti, azonos időben jelentkező Egyiptomról szóló műsor formájában kerülnek feldolgozásra, hanem az egész műsor szerkezetétől és tartalmától valamint az Egyiptomtól kapott zenei és prózai anyag jellegétől függően reggel, napközben, este a Kosuth és Petőfi adón felváltva kerülnének sugárzásra.²⁵ A magyar fél sérelmezte ugyanakkor, hogy az Egyiptomi Rádióban leközölt programokban a magyar zenei műsor „cigányzene” elnevezés alatt szerepelt, és a rádióban beszélők is azonos elnevezéssel jelentették be a

²¹ Uo. 18/b 2/0182/2 1954 (Magyar zeneszerző és festőművészek arcképeinek kérése)

²² Uo. 18/c 1/07818 1953 (Bartók-Kodály hanglezemest)

²³ Uo. 4/04416 1954. március 10-i zenei előadás a Tájékoztatói Osztályon.

²⁴ Uo. 15. doboz 18/d 3/09830 1954 (Egyiptomi rádió magyar vonatkozású műsorszámai)

²⁵ Uo. 008724/1/1955

magyar zenei programot. Annak ellenére, hogy a magyar fél több ízben tiltakozott a megnevezés ellen, a rádióban továbbra is így konferálták fel a magyar zenét.

1955-ben nagyon sikeresnek bizonyult a Tájékoztatási Osztályon szervezett zenei rendezvény, melyen ismét Bartók és Kodály munkássága került bemutatásra és levetítették Liszt II. Rapszódijáról készült filmet. A vendégeknek elsősorban a *Galántai táncok*, a *Hat bolgár tánc* és a *Tücsök lakodalom* nyerte el tetszését és többen kérték a *Talpalatnyi föld*, illetve más filmek vetítését. Ezen felül sokan jelezték, hogy tájékoztatást kérnének a programokról.²⁶ 1956 májusában Dr. Mahmoud A. El Hefni, a Közoktatásügyi Minisztérium nyugdíjas zenei főfelügyelője, az Egyiptomi Rádió Zenei Bizottságának tagja és közismert zeneelméleti szakember megkapta Dr. Hussein Fawzi államtitkártól Bartók német nyelvű tanulmányát az arab zenéről, abból a célból, hogy tanulmányozza az arab nyelven való kiadás lehetőségét. Ezen felül új, magas színvonalú Zeneakadémia létesítése végett kérték a magyarokat, hogy osszák meg velük ilyen irányú tapasztalataikat.²⁷

A zene terén jelentős eredményeket könyvelhetett el a Bartók Emlékbizottság, mivel 1956 márciusában sikerrel zárult a hivatalos Bartók-ünnepély a Kairói Operában. Ezen felül a Bartók Bizottság égisze alatt megemlékezések zajlottak a Kairói Rádióban és a kairói felsőbb leány- és fiúiskolákban, valamint a Ciné Club Lumière-ben és a kairói Atelier Művészegyesületben. A Bartók Bizottság arra is gondot fordított, hogy az egyiptomi sajtó megfelelő módon foglalkozzon Bartók munkásságával. Ennek érdekében anyagokkal látták el az Orientációsügyi Minisztérium Népművészeti Főosztályának vezetőjét, hogy azokat, illetve egyiptomi szakemberek cikkeit elhelyezze az egyiptomi újságok kulturális rovataiban.²⁸ Ugyanebben az időszakban Hernádi Lajos zongoraművész egy hónapot töltött Egyiptomban. Ott tartózkodása alatt három önálló hangversenyt adott; fellépett a Legfelsőbb Zenei Leányiskola Bartók-emlékestjén, és közreműködött a Bartók Emlékbizottság által rendezett Bartók-ünnepségen. A kairói Atelier-ben a Kodály-est keretein belül Kodály-darabokat adott elő és az egyiptomi rádió részére zenekari kísérettel adott egy programot. Hernádi egyiptomi tartózkodása nem várt sikereket eredményezett, még a legfélelmetesebb zenekritikusok is elismerően nyilatkoztak róla, ezen felül pedig látogatása pozitívan hatott az egyiptomi magyar kolóniára. A hangversenyekkel olyan embereket mozgatott meg, akik addig elkerülték a nagykövetséget.²⁹

Hazánk számos alkalommal táncegyütteseket is szerepeltetett az EAK-ban, a fellépések azonban vegyes fogadtatásra találtak. 1956-ban például a Budapest népi együttes keltett ilyen vegyes benyomást Alexandriában és Kairóban. A követség alexandriai és kairói nagyarányú sajtó- és propaganda-előkészítése után az együttes éppen hogy csak biztosítani tudta magának a közönséget a kairói premiert követően. Veres János előadó jelentéséből kiderül, hogy az együttes nem ütötte meg azt a színvonalat, mely képviselhette volna vagy öregbítette volna kulturális színvonalunkat.³⁰

1958-ban a 25 fős ösztöndíjas kereten belül lehetőség nyílt zenei ösztöndíjasok küldésére és fogadására is. A magyar fél megküldte Garay György hegedűművész, Gabis Gábor

²⁶ Uo. 14. doboz 18/b 6/001793/1 1955 (Zenei rendezvény hangszalagról a táj. osztályunkon)

²⁷ Uo. 18/c 0051/1 1956

²⁸ Uo. 18/c 7/008896, 1. 1955 (Bartók-ünnepségek Egyiptomban)

²⁹ Uo. 5/005077 1956 (Hernádi Lajos zongoraművész egyiptomi hangversenykörútja)

³⁰ Uo. 14. doboz 18/c 3/025/12/8-9/ 1956 (A Budapest népi együttes egyiptomi szereplése)

zongoraművész és Frankl Péter zongoraművész prospektusát, és felkérte a követséget hogy tárgyaljon az egyiptomi Zenészövetséggel esetleges fellépésük ügyéről.³¹

1961-ben került bemutatásra Lehár Ferenc *Víg özvegy* című operettjének arab nyelvű változata. A *Víg özvegy* a kairói opera történetében kiemelt eseménynek számított, mivel ez volt az első klasszikus mű, mely arab nyelven szolt az egyiptomi közönséghez, ráadásul nagy sikerrel.³²

Az 1963/64-es kulturális idény legjelentősebb eseménye az EAK-ban a Kulturális Tájékoztatásügyi Minisztérium által kezdeményezett I. Nemzetközi Népművészeti Fesztivál volt, amelyen 11 ország népi együtteseinek vettek részt. A fesztivál megrendezése kettős célt szolgált. Elsősorban több hetes kulturális programot kívántak biztosítani a kairói Operaházban és az EAK vidéki színházaiban, másfelől pedig nemzetközi tapasztalatokat kívántak gyűjteni az egyiptomi népi és táncművészet fejlesztése céljából. A fesztivál magyar résztvevője az Építők Szakszervezetének Vadrózsák elnevezésű együttese volt. A 34 tagú együttes január 14-én érkezett Kairóba, vendégszereplését pedig Alexandriában a Sayed Darwish Színházban kezdte meg, majd Damanhourban, a kairói Operaházban, Asszuánban a Nagygát Színházban, végül Assioutban lépett fel. Az együttes minden előadáson telt ház előtt szerepelt. A megyei kormányzók mindenütt fogadták az együttes vezetőit, sőt a damanhour-i kormányzó ebédet adott együttesünk tiszteletére. Asszuánban az együttes találkozott a jemeni köztársasági elnökkel, akinek külön alkalmi műsort rendezett, majd a jemeni elnök hajókiránduláson vett részt az együttes tagjaival. Kairóban Nasszer elnök felesége is megtekintette az együttes előadását. (A fesztivál programján egyébként sem Nasszer elnök, sem a felesége más alkalommal nem jelent meg). A magyar együttes iránt megnyilvánuló különös érdeklődés tükröződött a sajtóban is. Annak ellenére, hogy a kairói magyar követség megfelelő sajtóanyag hiányában nem tudott elegendő sajtópropagandát kifejteni, a Vadrózsák együtteséről rendszeresen jelentek meg kritikák, fényképes riportok. A kritikák egyértelműen pozitívan méltatták a magyar népi táncművészet színvonalát. A *Televízió* újság címlapján a magyar népi együttes egyik táncosának teljes oldalas színes portréjával jelent meg a fesztivál befejezésének hetében. Összességében a magyar népi együttesek közéleti vendégszereplései közül az addigi legnagyobb sikert a Vadrózsák fellépése hozta.³³

1964 januárjában Kölcsey Tamás és Peters Alice jégművészek Kairóba látogattak az egyiptomi Kulturális és Tájékoztatásügyi Minisztérium meghívására és a kairói jégszínház felállításáról tárgyaltak. A minisztérium célja egy kairói jégrevü-együttes megalakítása és oktatása volt. A jégszínház megnyitását 1964. július 23-ra tervezték, Egyiptom nemzeti ünnepnapjára, melyen maga Nasszer elnök részvételét is tervbe vették. A lefolytatott beszélgetésen felmerült az egyiptomiak részéről az igény, hogy magyar edzők segítségével a jégsport különböző ágazatait meghonosítsák Kairóban.³⁴

1964 decemberében a kulturális egyezménynek megfelelően a Magyar Állami Operaház balett-együttese szerepelt Kairóban. A helyi sajtó cikkeket közölt az együttes műsoráról, a Kairói Rádió pedig külön műsorban méltatta Bartók Béla munkásságát és a magyar balettművészetet.³⁵

³¹ Uo. Tük, 15. doboz 17/d 001619/17 1957 (Egyiptomi ösztöndíjasok meghívása)

³² Uo. 14. doboz 18/b 4/002793/3 1961 (Januári-februári kulturális jelentés)

³³ Uo. 11/002190 1964 (Az I. Nemzetközi Népművészeti Fesztivál Kairóban)

³⁴ Uo. 18/d 12/002648 1964 (Kölcsey Tamás és Peters Alice kairói útja)

³⁵ Uo. 18/c 8/2/12/63-4 1964 (Az Operaház Balett együttesének vendégszereplése Kairóban)

Bár számos más formája is létezett az egyiptomi–magyar kulturális együttműködésnek, a film és a zene területén elért eredmények bizonyultak a leglátványosabbnak. A megvalósult programok és események, valamint a két ország között létrejött részletes és számos művészeti ágra, illetve tudományterületre kiterjedő kulturális egyezmények és munkatervek is azt bizonyítják, hogy ebben az időszakban hazánk és Egyiptom között rendkívül figyelemre méltó kulturális kapcsolatok fejlődtek.